Часті запитання

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України

Оновлено 23 квітня 2026

Що таке Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України?

Спеціальний трибунал буде створено в рамках Ради Європи з мандатом на переслідування вищих політичних та військових керівників за злочин агресії проти України. Цей злочин стосується рішення про застосування збройної сили проти іншої держави, що є порушенням Статуту ООН.

Навіщо потрібен новий трибунал? Хіба Міжнародний кримінальний суд (МКС) не займається цим питанням?

МКС має юрисдикцію розслідувати воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид в Україні. Однак наразі він не може розглядати злочин агресії в цьому випадку через юрисдикційні обмеження щодо злочину агресії. Спеціальний трибунал заповнить цю прогалину.

Чи існує план/угода, що визначає, як Спеціальний трибунал взаємодіятиме з МКС (наприклад, у справах з тими самими підозрюваними)?

Згідно зі своїм Статутом, Спеціальний трибунал доповнюватиме МКС, і очікується, що Спеціальний трибунал та МКС укладуть угоди про взаємну співпрацю. Коли відповідну розшукувану особу затримує МКС, це матиме перевагу над провадженням у Спеціальному трибуналі.

Що саме є злочином агресії?

Злочином агресії є розв’язання або планування війни лідерами держави. Це вважається «лідерським злочином», тобто стосується тих, хто обіймає владні посади та прийняв рішення про розв'язання війни або сприяв його ухваленню.

Кого буде притягнуто до відповідальності цим трибуналом? Хіба Російська Федерація вже не притягнута до відповідальності іншими шляхами?

Трибунал зосередиться на вищих політичних та військових лідерах, які відповідають за планування, підготовку, ініціювання або вчинення злочину агресії проти України.

Російська Федерація також притягується до відповідальності іншими способами — через санкції, політичне засудження та судові провадження в Європейському суді з прав людини та інших міжнародних судах.

Однак притягнення осіб до кримінальної відповідальності за рішення розпочати агресивну війну є окремим і вирішальним кроком до справедливості та її подальшого попередження.

Як зазначалося вище, хоча МКС може переслідувати осіб, відповідальних за воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні під час війни, у цьому випадку немає можливості передати справу про ведення війни як такої до МКС.

Чи міг би Спеціальний трибунал також переслідувати лідерів Білорусі та, можливо, навіть Північної Кореї?

Оскільки Спеціальний трибунал обійматиметься встановленням відповідальності за злочин агресії, скоєний проти України, особи з Білорусі та Північної Кореї потенційно можуть бути включені до цього переслідування, якщо докази свідчитимуть про те, що вони відіграли значну роль у злочині агресії проти України.

Як буде створено трибунал?

Трибунал буде створено в рамках Ради Європи та фінансуватиметься групою держав, що підтримають ініціативу, в тому числі тих, що не входять до Ради Європи, у співпраці з Україною. Створення Спеціального трибуналу через Раду Європи має на меті забезпечити його міжнародний характер, незалежність та легітимність. Юрисдикція Спеціального трибуналу ґрунтується на територіальній юрисдикції України.

Чи є цей трибунал справедливим і безстороннім? Як цей трибунал вписується в ширшу систему міжнародного правосуддя?

Спеціальний трибунал дотримуватиметься міжнародно та регіонально визнаних стандартів належної правової процедури та верховенства права, наприклад, стандартів Європейської конвенції з прав людини, забезпечуючи справедливі судові розгляди, право на захист та судову незалежність.

Спеціальний трибунал доповнюватиме поточну роботу МКС та інші міжнародні та національні зусилля щодо забезпечення відповідальності. Співпраця з МКС та іншими

міжнародними механізмами відповідальності матиме фундаментальне значення для роботи Спеціального трибуналу.

Яка політична підтримка існує для трибуналу? Як це допоможе Україні?

Парламентська асамблея Ради Європи та Європейський парламент ухвалили резолюції на користь створення Спеціального трибуналу. Україна мала ключову роль у адвокатуванні, зокрема, у комунікації з державами за межами Європи.

Коаліція держав (Core Group) зі створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України – це група провідних правових експертів із близько 40 держав, які співпрацювали з органами влади України, Радою Європи та юридичними службами Євросоюзу з метою відновлення справедливості для України в умовах агресії Російської Федерації.

Коаліція держав провела своє фінальне засідання у Страсбурзі 19–21 березня 2025 року та завершила роботу над трьома правовими документами, необхідними для створення Спеціального трибуналу. Потім документи передали на політичний рівень затвердження, яке відбулося на зустрічі на рівні міністрів Коаліції держав у Львові (Україна) 9 травня 2025 року.

14 травня 2025 року на щорічній зустрічі міністрів закордонних справ Ради Європи в Люксембурзі Генеральний секретар отримав офіційний запит на створення Спеціального трибуналу, підписаний Міністром закордонних справ України.

24 червня 2025 року після схвалення документів спеціальною робочою групою Комітет міністрів Ради Європи вирішив:

- уповноважити Генерального секретаря підписати Угоду, до якої додається Статут Трибуналу;

- затвердити укладання Розширеної часткової угоди щодо Керівного комітету Спеціального трибуналу;

- відновити розгляд питання про створення Розширеної часткової угоди після того, як достатня кількість держав зобов'яжеться забезпечити її сталість, зокрема в бюджетному плані.

Двосторонню угоду було підписано Президентом України та Генеральним секретарем Ради Європи у Страсбурзі 25 червня 2025 року.

Згадана вище розширена часткова угода була ухвалена 15 травня 2026 року під час 135-ї сесії Комітету міністрів у Кишиневі (Республіка Молдова). Станом на сьогодні 38 держав і Європейський Союз повідомили про свій намір приєднатися до цього інструменту. Набрання розширеною частковою угодою чинності наразі все ще в очікуванні на фіналізацію внутрішніх процедур деякими державами-учасницями.

Створення Спеціального трибуналу у рамках Ради Європи відкриває Україні шлях до правосуддя з метою притягнення до відповідальності тих, хто прийняв рішення про вторгнення на її територію – неправомірне діяння, яке наразі не підпадає під розгляд жодного іншого міжнародного суду чи трибуналу.

Трибунал підтвердить основоположний принцип щодо того, що війна не повинна використовуватись як інструмент державної політики. Він підтримуватиме глобальний міжнародний правопорядок, стримуватиме акти агресії з боку лідерів держав у майбутньому та зміцнить механізми відповідальності та мирного вирішення спорів. Це інвестиція у глобальний мир, справедливість та довіру до міжнародного права.

Які країни беруть участь?

Деякі з країн, які підтримують ідею Спеціального трибуналу, все ще ведуть чутливі дипломатичні дискусії. Можливо, вони зважують як збалансувати свої правові зобов'язання, політичні союзи та ширші цілі зовнішньої політики. Після того, як ключові правові документи щодо створення та функціонування Трибуналу будуть офіційно прийняті державами та набудуть чинності, імена членів та асоційованих членів будуть оприлюднені.

Як залучений ЄС?

Європейський Союз є одним із найрішучіших політичних прихильників цієї ініціативи. ЄС допоміг у координації політичної підтримки серед своїх держав-членів, а також забезпечив основу для важливої підготовчої роботи шляхом створення Міжнародного центру з переслідування злочину агресії проти України (ICPA) у Гаазі. Юридична служба Ради Європи тісно співпрацювала з юридичними службами ЄС під час розробки, вдосконалення та остаточного доопрацювання трьох правових документів про створення Спеціального трибуналу. 3 січня 2026 року Європейський Союз надасть 10 мільйонів євро через Службу зовнішньополітичних інструментів на проект, який буде реалізовувати Рада Європи, щодо Передової підготовчої групи Спеціального трибуналу (STAT), яка підготує інституційні, логістичні та правові основи для наступних етапів роботи Трибуналу.

Коли Спеціальний трибунал розпочне роботу?

Практична робота зі створення Спеціального трибуналу може розпочатися після того, як держави забезпечать фінансову та політичну підтримку Спеціального трибуналу через Розширену часткову угоду. Зацікавлені держави та Європейський Союз зможуть завершити роботу над цією угодою після виконання внутрішніх правових процедур.

Чи реалістично вважати, що цей трибунал може притягнути російських лідерів до суду? За яких обставин буде можливим реально судити «трійку»?

Існують чіткі правові, політичні та практичні перешкоди, зокрема, імунітет чинних глав держав, глав урядів та міністрів закордонних справ (так званих «членів трійки»), а також труднощі із забезпеченням фізичного затримання потенційних обвинувачених. Однак міжнародне право розвивається, і персональний імунітет не є необмеженим дозволом '*carte blanche*'для безкарності.

«Члени трійки» можуть постати перед Спеціальним трибуналом лише у випадку, якщо вони більше не перебувають при владі або іхній імунітет буде знято. Водночас розслідування та збір доказів може проводитися, обвинувальні акти можуть бути підготовлені, а орган буде готовий до моменту до переслідування та судового розгляду справ щодо відповідних осіб, якщо і коли це дозволять обставини.

Крім того, прокурор Спеціального трибуналу зможе опублікувати офіційний документ, в якому буде викладено обвинувачення та факти у кожній справі.

Чи може судовий розгляд відбуватися заочно (*in absentia*) та за яких обставин?

Так, судове провадження може бути проведене заочно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя, і якщо відповідна особа відмовляється від свого права брати участь у провадженні, або якщо було вжито всіх розумних заходів для забезпечення її присутності, але вони не мали результатів.

Заочні судові процеси повинні супроводжуватися процесуальними гарантіями, такими як право на юридичне представництво інтересів і прав обвинуваченого. Особи, засуджені заочно, матимуть право вимагати повторного судового розгляду, якщо вони згодом з'являться перед Спеціальним трибуналом особисто, за винятком випадків, коли вони відмовляються від цього права або приймають первинний вирок.

Чия це була ідея від початку?

Пропозиція про створення Спеціального трибуналу для судового переслідування злочину агресії проти України була ініційована українськими правовими експертами та урядовцями, зокрема, після публікації статті відомого міжнародного юриста та професора Філіпа Сендса, невдовзі після початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року.

Ідея швидко отримала підтримку міжнародних юристів, правозахисних організацій та кількох країн, особливо в Європі, які побачили явну правову прогалину в тому, що жоден існуючий суд не міг притягнути високопосадовців до відповідальності за конкретний злочин агресії. Парламентська асамблея Ради Європи була першим міжнародним органом, який закликав до створення такого трибуналу у квітні 2022 року, лише через два місяці після повномасштабного вторгнення.

Скільки це коштуватиме? І хто за це заплатить?

Хоча точні витрати ще опрацьовуються, вони, ймовірно, будуть подібними до витрат на інші міжнародні або гібридні кримінальні трибунали. Фінансування та адміністративне управління Спеціального трибуналу здійснюватимуть учасники та асоційовані учасники Розширеної часткової угоди щодо Керівного комітету Спеціального трибуналу, яка створюється саме для цього.

Як обиратимуть суддів та прокурорів?

Члени та асоційовані члени Керівного комітету можуть пропонувати кандидатів до списку суддів. Висунуті кандидати не обов'язково повинні бути громадянами держави, яка є членом або асоційованим членом Керівного комітету. Список включатиме 15 суддів. Незалежна консультативна група рекомендуватиме Керівному комітету найбільш відповідних кандидатів до списку суддів. Керівний комітет обере суддів до списку таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів на дев'ятирічний період.

Кандидати на посаду Прокурора мають бути запропоновані державами, які є членами або асоційованими членами Керівного комітету. Висунення кандидатур на посаду Прокурора бажано здійснювати за підтримки кількох держав. Висунутий кандидат не обов'язково повинен бути громадянином держави, яка є членом або асоційованим членом Керівного комітету. Незалежна консультативна група рекомендуватиме Керівному комітету найбільш відповідних кандидатів. Прокурор буде обраний таємним голосуванням абсолютною більшістю голосів Керівного комітету.

Термін повноважень становитиме сім років без можливості переобрання. Заступник(и) Прокурора обиратимуться так само як і Прокурор, зі списку кандидатів, наданого Прокурором, на семирічний термін без можливості переобрання.

Як трибунал забезпечуватиме дотримання своїх рішень або ордерів з огляду на останні події довкола МКС?

Спеціальний трибунал зможе укладати угоди про співпрацю з державами, які будуть зобов'язані забезпечувати дотримання рішень та ордерів Трибуналу відповідно до міжнародного права.

Міжнародне правосуддя часто постає перед труднощами, коли держави відмовляються співпрацювати, але правовий та політичний тиск може призвести до відчутних результатів для забезпечення дотримання міжнародних судових рішень та ордерів.

Як кроки щодо створення трибуналу пов'язані з поточними мирними переговорами?

Спеціальний трибунал — це питання відповідальності. Це довгострокові зусилля, спрямовані на те, щоби адресувати найтяжчий з усіх злочинів і забезпечити дотримання верховенства права. Мирні переговори зосереджені на припиненні воєнних дій, тоді як такі механізми правосуддя, як цей, забезпечують, щоб відповідальні за агресію не залишилися непокараними.

Коли Спеціальний трибунал почне свою роботу і де він буде розташований?

Очікується, що початкова форма Спеціального трибуналу незабаром почне працювати за умови забезпечення фінансування та операційної спроможності завдяки вищезгаданій Розширеній частковій угоді.

Повноцінне фукціонування Трибуналу стане можливим, як тільки набуде чинності Угода з державою перебування. Місце розміщення трибуналу буде підтверджено найближчими місяцями.